

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Istraživački rad:

RODNA RAVNOPRAVNOST: OBUKE ZA POSLANIKE

Podgorica, mart 2017. godine

Broj: 2/2017

Klas. br: 00-52-4/17-

Datum: mart 2017. godine

Pripremio: Istraživački centar – Parlamentarni institut

** Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore.*

*** Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

UVOD	4
1. RODNA RAVNOPRAVNOST: OSNOVNI POJMOVI	6
2. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA	7
3. RODNA RAVNOPRAVNOST: EDUKACIJA POSLANIKA	9
3.1 Centar za obuku i mentorski program: Danska i Gruzija	9
3.2 Ženske Parlamentarne mreže: Finska i Švedska.....	10
4. INFORMISANJE NOVOIZABRANIH POSLANIKA: SEMINARI I OBUKE	13
IZVORI INFORMACIJA	20

UVOD

Promovisanje političkog učešća i zastupljenosti žena u politici, javnom životu i na mjestima odlučivanja jedna je od osnovnih potreba savremenog društva. Usvajanje ključnih dokumenata u toj oblasti, poput Pekinške deklaracije i Platforme za djelovanje (1995) imalo je za cilj stvaranje uslova za aktivno učešće žena u svim sferama javnog i privatnog života kroz puno i ravnopravno učešće u donošenju odluka u politici, ekonomiji i kulturi.¹ Osim toga, Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS), usvajanjem Odluke Ministarskog savjeta OEBS-a 2009. godine u Atini, pozvala je države članice da razmotre zakonske mjere kako bi se postigla bolja ravnoteža učešća žena i muškaraca u političkom i javnom životu, naročito na polju odlučivanja.² Postizanje ovog cilja zahtijeva uključenost i angažovanje svih institucija i aktera u državama, a posebno je značajna uloga zakonodavnog tijela, gdje su predstavljeni interesi građana.

U posljednjih 20 godina ostvaren je napredak u pogledu povećanja broja žena u parlamentima³, i to najčešće uvođenjem zakonski utvrđenih kvota o procentu žena koje moraju biti zastupljene na izbornim listama partija. Međutim, rodna ravnopravnost nije garantovana isključivo prisustvom odgovarajućeg broja žena u parlamentu. U velikoj mjeri ostvarivanje principa rodne ravnopravnosti zavisi od svijesti i senzitivnosti parlamenta, procedura i infrastrukture.⁴ Rodno senzitivni parlament je parlament koji u jednakoj mjeri odgovara na potrebe i muškaraca i žena u okviru svoje strukture i načina funkcionisanja.⁵ Unapređenje rodne ravnopravnosti zahtijeva upoznavanje sa parlamentarnim mehanizmima i procedurama, što se, između ostalog, postiže putem usavršavanja i obuka koje uključuju rodnu komponentu, kako za nove poslanike, tako i za one koji su već obavljali tu funkciju.⁶

Budući da su tijela zakonodavne vlasti organizovana na osnovu niza pravila, procedura i institucionalnih kapaciteta, što dovodi do situacije da se novoizabrani poslanici suočavaju sa izazovima u pogledu usvajanja parlamentarnih pravila, vještina pisanja zakona i procedura rasprava, u studiji „Rodna ravnopravnost na izabranim funkcijama: Akcioni plan u šest koraka“, koju je OEBS izradio 2012. godine, navodi se da bi parlamenti trebalo da obezbijede da novi poslanici i poslanice imaju jednak pristup jačanju kapaciteta, programima uvođenja u vršenje dužnosti i obukama.⁷

U Akcionom planu za rodno senzitivni parlament Interparlamentarne unije, koji ima za cilj da podrži parlamente u njihovim naporima da postanu rodno senzitivniji, jedna od oblasti djelovanja predstavlja i stvaranje ili unapređenje rodno senzitivne infrastrukture i parlamentarne kulture. To uključuje sprovođenje politika koje se odnose na sprečavanje diskriminacije i uznemiravanja, a u tom cilju parlament, između ostalog, treba da

¹ Beijing Declaration and Platform for Action <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/> (30.3.2017)

² Final Document of the Seventeenth Meeting of the Ministerial Council, Athens, 1 and 2 December 2009, *Decision No. 7/09 on women's participation in political and public life*, OSCE, 2 December 2012, str. 30, <http://www.osce.org/mc/67621?download=true> (30.3.2017)

³ Compendium of Good Practices for Advancing Women's Political Participation in the OSCE Region, OSCE/ODHIR, Warsaw, 2016, str. 90, <http://www.osce.org/odihr/224206?download=true> (30.3.2017)

⁴ Gender – Sensitive Parliaments, A Global Review of Good Practice, Inter-Parliamentary Union, str. 58, <http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf> (30.3.2017)

⁵ Op.cit, str. 7

⁶ Op.cit, str. 110

⁷ Rodna ravnopravnost na izabranim funkcijama: Akcioni plan u šest koraka, OEBS/ODHIR, 30. april 2012. godine <http://www.osce.org/bs/odihr/110155>, str. 44

obezbjedi obuke koje se odnose na podizanje svijesti u oblasti rodne ravnopravnosti, kao i to da upoznavanje novih poslanika sa radom parlamenta bude rodno senzitivno. Ovo može imati formu mentorstva za nove poslanice, uparivanje (*pairing*) žena sa iskusnim poslanicima i poslanicama ili prezentacije od strane iskusnijih poslanica o strategijama snalaženja u parlamentarnom okruženju.⁸

U skladu sa Akcionim planom za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore utvrdio je Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore, septembar 2016 – septembar 2018. godine, na sjednici održanoj 18. jula 2016. godine. Jedan od ciljeva Plana je podizanje svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti i značaja integracija politika rodne ravnopravnosti, kao i uspostavljanje mehanizama za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Skupštini Crne Gore. Osim toga, realizacija ovog plana ima, između ostalog, za cilj podsticanje političkih aktera, poslanika, kao i parlamentarnih tijela (odbora, pododbora, radnih grupa i sl) i Službe Parlamenta da princip rodne ravnopravnosti inkorporiraju u zakonodavni proces.⁹

Planom se, *inter alia*, predviđa uspostavljanje parlamentarnog Centra za obuku poslanika/ca i uključivanje rodne ravnopravnosti kao obaveznog modula u okviru obuke novoizabranih poslanika/ca, kao i kreiranje mentorskih programa za novoizabrane poslanike/ce, sa uključenom komponentom rodne ravnopravnosti.

U svijetlu sprovođenja Plana aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore u dijelu koji se odnosi na uspostavljanje Centra za obuku poslanika te mentorskih programa za novoizabrane poslanike sa ključnom komponentom rodne ravnopravnosti, pripremljen je komparativni pregled po zemaljama, na osnovu podataka koje je Istraživački centar prikupio od 29 parlamenata. Podaci su prikupljeni putem mreže Evropskog centra za parlamentarna istraživanja i dokumentaciju¹⁰, i to u vezi sa uspostavljenim centrima za obuku poslanika, dizajniranim mentorskim programima koji, između ostalog, uključuju rodnu komponentu, kao i dostupnim obukama za poslanike uopšteno.

Poglavlje u vezi sa centrom za obuku poslanika i dizajniranim mentorskim programima obuhvata slučajeve Danske i Gruzije, dok dio rada o ženskim parlamentarnim mrežama koje organizuju obuke za poslanike pokriva iskustvo Finske i Švedske. Na kraju, poglavlje o informisanju novoizabranih poslanika o radu i načinu funkcionisanja parlamenta, putem seminara i obuka, obuhvata parlamente sljedećih zemalja: Austrija (donj dom), Bosna i Hercegovina (donji dom), Češka (donji dom), Estonija, Irska (oba doma), Litvanija, Makedonija, Njemačka (donji dom), Poljska (donji dom), Portugal, Slovačka, Slovenija (donji dom) i Srbija. Pored toga, posebno poglavlje je posvećeno razjašnjenju osnovnih pojmova u oblasti rodne ravnopravnosti polazeći od definicije roda zaključno sa objašnjenjem rodno zasnovanog nasilja, što je predstavljeno u formi tabelarnog prikaza, dok su grafički predstavljene informacije o brojčanom i procentualnom odnosu poslanika i poslanica.

⁸ Plan of Action for Gender-sensitive Parliaments, Inter-parliamentary Union, str. 24-25. <http://www.ipu.org/pdf/publications/action-gender-e.pdf> (30.3.2017)

⁹ Skupština Crne Gore: Održana 67. sednica Odbora za rodnu ravnopravnost <http://www.skupstina.me/25saziv/index.php/me/odbor-za-rodnu-ravnopravnost/aktuelnosti/item/5461-odrzana-67-sednica-odbora-za-rodnu-ravnopravnost> (30.3.2017)

¹⁰ ECPRD (Evropski centar za parlamentarna istraživanja i dokumentaciju) je posebno tijelo podržano od strane Evropskog parlamenta i Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope, a riječ je o međunarodnoj mreži odjeljenja za istraživanje i dokumentaciju, koja povezuje službe zadužene za prikupljanje i širenje informacija. Cilj je da se olakšaju kontakti i razmjena informacija između parlamenta zemalja članica. Podaci navedeni u odgovorima na ECPRD upitnike koji se upućuju parlamentima ne predstavljaju zvanične stavove parlamenata.

1. RODNA RAVNOPRAVNOST: OSNOVNI POJMOVI

Rod (<i>gender</i>)	Društveno uslovljene razlike između žena i muškaraca koje su, za razliku od bioloških i fizioloških razlika, naučene, promjenljive i zavise od različitih faktora: kulture, religije, društvenog i političkog uređenja, ekonomske situacije, klase, starosne dobi, etničke pripadnosti itd.
Rodna jednakost (<i>gender equity</i>)	Jednakost između muškaraca i žena podrazumijeva jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Jednakost ne promoviše identičnost muškaraca i žena, već uvažava njihovo pravo na različitost. Jednakost znači i zaštitu specifičnosti, odnosno razlika među ljudima.
Rodni mejnstriming (<i>gender mainstreaming</i>)	Ugradnja prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti i ravnopravnosti polova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce. Rodni mejnstriming kao termin je uveden u upotrebu donošenjem Pekinške deklaracije i platforme za akciju, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (Peking, 1995).
Rodno odgovorni budžet (<i>gender responsive budgets</i>)	Sistemska uvođenje principa jednakosti i ravnopravnosti polova u proces planiranja, izvršenja i kontrole javnih budžeta. Budžet kao javni instrument sprovođenja zakona, politika i strategija vlasti mora biti usmjeren na građane kao krajnje korisnike. Uvođenje ravnopravnosti polova u sve faze budžetskog procesa sastavni je dio međunarodnih i domaćih pravnih i institucionalnih standarda za ravnopravnost polova.
Rodno osjetljivi jezik (<i>gender sensitive language</i>)	Upotreba politički korektnog jezika koji promoviše ravnopravnost polova i time izbjegava upotrebu diskriminatornih formi u porukama koje prima šira javnost u cilju ostvarivanja ravnopravnosti polova kao ljudskog prava u jeziku.
Rodna ravnopravnost (<i>gender equality</i>)	Ravnopravna vidljivost, osposobljenost i učešće polova u svim vidovima javnog i privatnog života. Sva ljudska bića treba da budu ravnopravna pred zakonima i da imaju slobodu i mogućnost ravnopravnog učestvovanja u aktivnostima jednog društva, javnoj i privatnoj sferi, bez ograničenja rodnim ulogama, i da od tih aktivnosti ravnopravno dijele dobrobit.
Rodno razvrstani podaci (<i>gender disaggregated data</i>)	Prikupljanje i razvrstavanje statističkih podataka po polu, koje omogućava podatke za socio-ekonomsku rodnu analizu u različitim oblastima.
Rodno senzitivni parlament (<i>gender-sensitive parliament</i>)	Rodno senzitivni parlament je parlament koji kroz svoju strukturu, djelovanje, metode i rad odgovara potrebama i interesima muškaraca i žena. Ovakvi parlamenti uklanjaju prepreke punoj participaciji žena i generalno predstavljaju pozitivan primjer tretiranja žena u društvu.
Rodno zasnovano nasilje (<i>gender based violence</i>)	Bilo koji oblik nasilja, koristeći prijetnju fizičkom ili emotivnom snagom, uključujući silovanje, udaranje žena, seksualno zlostavljanje, incest i pedofiliju. Rodno zasnovano nasilje rezultira ili će vjerovatno rezultirati fizičkom, seksualnom ili psihološkom povredom žene ili njenom patnjom, a uključuje i prijetnje takvim radnjama, prisilu ili samovoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili privatnom životu.

Izvor: Plan of Action for Gender-sensitive Parliaments – Annex: *Basic Definitions*, Inter-Parliamentary Union: 40-41. Ravnopravnost, *Gender rječnik*: http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html (28.3.2017)

2. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Prema prikupljenim podacima koji su bili dostupni Istraživačkom centru od strane 29 analiziranih evropskih parlamenata, postojanje centara za obuku poslanika, kao i dizajniranih mentorskih programa, sa uključenom komponentom rodne ravnopravnosti nije u velikoj mjeri zastupljeno. Svakako, u najvećem broju parlamenata, organizuju se opšte informativne obuke za novoizabrane poslanike, najčešće na početku svakog novog saziva.

U Parlamentu **Danske** postoje *opšti mentorski programi* za novoizabrane poslanike, ali ne i mentorski programi sa uključenom komponentom rodne ravnopravnosti. Naime, u ovom parlamentu, novi poslanik dobija mentora koji je obično sekretar glavnog odbora čiji je poslanik član, pri čemu se poslanik informiše o pitanjima rodne ravnopravnosti samo ukoliko ona spadaju u nadležnost odbora čiji je član. Što se tiče postojanja parlamentarnog *centra za obuku poslanika*, jedino u Parlamentu **Gruzije** postoji Centar za obuke koji pruža obuke i zaposlenim i poslanicima, a od 1998. godine ovaj centar je održao nekoliko kurseva u oblasti rodne ravnopravnosti i rodnog mejnstriminga za poslanike i službenike.

U cilju unapređenja uslova u okviru kojih poslanice vrše svoju funkciju u parlamentu, te naglašavanja pitanja rodne ravnopravnosti i rasprave o njima, u parlamentima pojedinih zemalja poslanice formiraju *neformalne parlamentarne mreže*. Kao primjeri dobre prakse u smislu umrežavanja poslanica, te organizovanja obuka i seminara na temu rodne ravnopravnosti mogu se uzeti Mreža poslanica Parlamenta **Finske** i Parlamentarna grupa predsjednika Parlamenta za pitanja rodne ravnopravnosti u **Švedskoj**.

Parlament **Irske** nudi nekoliko informativnih odnosno edukativnih mogućnosti za poslanike koje obuhvataju: samostalnu organizacionu jedinicu za obuke (*Training Unit*) koja organizuje obuke na zahtjev poslanika; mogućnost da svaki novi poslanik ima savjetnika (*Member Liaison Officer*) koji je službenik Parlamenta sa značajnim iskustvom u radu parlamenta, i koji mu pomaže da se bliže upozna sa radom i funkcionisanjem parlamenta; dostupnost informacija organizovanjem i postavljanjem informativnog punkta.

Što se tiče *organizacije seminara odnosno obuka za novoizabrane poslanike*, većina parlamenata organizuje uopštene uvodne informativne seminare odnosno obuke za poslanike (**Albanija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Češka, Estonija, Finska, Holandija, Irska, Island, Litvanija, Mađarska, Makedonija, Norveška, Njemačka - donji dom, Poljska - donji dom, Slovačka, Slovenija - donji dom, Srbija, Švajcarska**), koji ne sadrže komponentu rodne ravnopravnosti. Međutim, kada je u pitanju *organizovanje seminara sa uključenom komponentom rodne ravnopravnosti*, izuzetak predstavlja Parlamentarna skupština **Bosne i Hercegovine** (donji dom), gdje se na početku svakog saziva organizuje seminar i za članove Odbora za rodnu ravnopravnost. Tokom seminara, članovi Odbora se informišu o nadležnostima Odbora i radnoj metodologiji, aktivnostima članova Odbora prethodnog saziva, pravnom okviru u oblasti rodne ravnopravnosti u BiH, uz relevantno nacionalno i međunarodno zakonodavstvo, o situaciji rodne ravnopravnosti u BiH i glavnim akterima/partnerima, rodnom mejnstrimingu u političkim partijama i rodnom budžetiranju.

Pojedini parlamenti (**Austrija – donji dom, Irska, Portugal, Rumunija**) uspostavljaju jedinstvene informativne punktove putem kojih poslanici mogu da se informišu i dobiju odgovore na razna pitanja, dok neki parlamenti poput Parlamenta **Grčke, Hrvatske, Kipra, Italije, Španije** ne organizuju obuke ili informativne punktove ovog tipa za poslanike novog saziva, već se informišu o funkcionisanju parlamenta, svojim pravima i obavezama putem priručnika za poslanike. Pomenute seminare i obuke većina parlamenata organizuje na početku saziva (BiH, Irska, Estonija, Litvanija, Njemačka, Makedonija, Slovačka, Slovenija), pri čemu se u nekim parlamentima obuke organizuju neposredno pred početak konstitutivne sjednice (Estonija, Irska, Litvanija, Slovenija), dok se npr. u Srbiji obuka održava mjesec ili dva nakon početka novog saziva.

U Parlamentu **Finske**, nakon izbora 2011. godine, u okviru uvodne obuke za nove poslanike, ukratko je predstavljen plan Službe Parlamenta za postizanje rodne ravnopravnosti i sprečavanje diskriminacije. To je jedini put da je komponenta rodne ravnopravnosti uključena u uvodne obuke.¹¹ U Parlamentu **Turske**, Odbor za rodnu ravnopravnost muškaraca i žena povremeno organizuje radionice i seminare za poslanke i poslanice u oblasti rodne ravnopravnosti.

Parlament **Norveške** organizuje obuke za odlazeće i novoizabrane poslanike. U vezi sa narednim izborima koji će se održati u septembru 2017. godine, planiran je uvodni kurs od dva dana koji će uključiti ustavna i praktična pitanja. Pored toga, Parlament Norveške organizuje različite obuke na zahtjev. Obuke na zahtjev poslanika organizuju i sljedeći parlamenti: **Irska, Češka i Njemačka**. U donjem domu Parlamenta **Slovenije**, postoji *savjetnik za edukaciju* koji je zaposlen u Odjeljenju za ljudske resurse i redovno obavještava službenike i poslanike o dostupnim seminarima.

Parlament **Estonije** za sve nove poslanike organizuje obuku u oblasti medija i javnog govora u period od šest mjeseci od početka saziva, koju drže predavači sa različitih univerziteta. Obuku u oblasti medija organizuje i Parlament **Irske**, dok Parlament **Švedske i Finske** obezbjeđuje pojedinačne ili grupne obuke za niz oblasti, poput informacionih i komunikacionih tehnologija, bezbjednosti, parlamentarnih procedura, budžetskog procesa i sl.

U donjem domu Parlamenta **Ujedinjenog Kraljevstva** je nedavno uvedena obavezna *online* obuka u oblasti rodne ravnopravnosti i različitosti za zaposlene donjeg doma, ali obuka nije dostupna poslanicima ili savjetnicima poslanika.

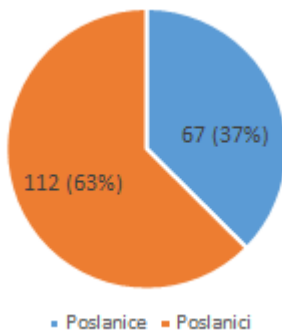
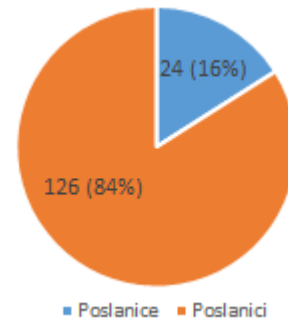
¹¹ U Parlamentu Finske, Služba nakon izbora organizuje uvodne obuke za nove poslanike. Te obuke uključuje informisanje o funkcionisanju parlamenta i službe. Osim toga, Služba Parlamenta Finske obezbjeđuje poslanicima tokom trajanja saziva obuke u vezi sa informaciono-komunikacionim tehnologijama, kao i kurseve jezika. Ukoliko je poslanik zainteresovan, postoji mogućnost organizovanja nekih drugih obuka, na primjer obuka o sajber bezbjednosti, što je bio slučaj.

3. RODNA RAVNOPRAVNOST: EDUKACIJA POSLANIKA

3.1 Centar za obuku i mentorski program: Danska i Gruzija

Centar za obuku u Parlamentu **Gruzije** funkcioniše u skopu Odjeljenja za ljudske resurse, sa zadatkom da sprovodi programe obuka kako za državne službenike tako i za poslanike, a predavači su zaposleni u Službi Parlamenta, kao i eksterni treneri odnosno konsultanti. Od 1998. godine, Centar za obuke održao je nekoliko obuka odnosno kurseva u oblasti rodne ravnopravnosti za poslanike i službenike, i to:

- Obuku o rodnoj ravnopravnosti koju su držali treneri Biroa za državnu službu (*Civil Service Bureau*);
- Kurs na temu rodnog mejnstriminga koji su držali treneri UNDP;
- Kurs o Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena koji su, takođe, držali treneri UNDP.

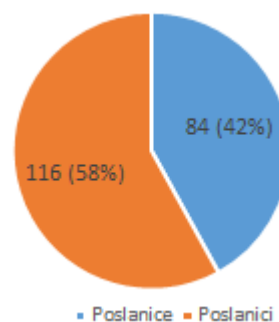
U Parlamentu **Danske**, Služba pruža opšte mentorske programe za novoizabrane poslanike. Ovakav program podrazumijeva da novi poslanik dobija mentora koji je najčešće sekretar odbora koji se smatra glavnim odborom poslanika, budući da su poslanici najčešće članovi većeg broja odbora. Mentor se susreće sa poslanikom onoliko često koliko je to poslaniku potrebno u cilju razmatranja pitanja koja se odnose na poslanikovu ulogu u odboru kao i drugih pitanja koja spadaju u nadležnost odbora. Rodna ravnopravnost je

sastavni dio mentorstva, samo ukoliko je relevantna za pitanja koja razmatra dati odbor. Pored opšteg mentorskog programa za nove poslanike, sekretar odbora se susreće sa novim izvjestiocima (*spokespersons*) odbora. Na primjer, sekretar Odbora za rodnu ravnopravnost susreće se sa novim izvjestiocem Odbora u cilju informisanja o radu u okviru datog Odbora, a stoga, posebno o pitanjima rodne ravnopravnosti.

Pored prethodno navedenog mentorskog programa, ne postoje drugi programi ili obuke koje se organizuju sa uključenom komponentom rodne ravnopravnosti. Međutim, Služba Parlamenta organizuje obuke za poslanike u vezi sa parlamentarnom procedurom i ostalim praktičnim pitanjima poput glasanja, držanja govora, smještaja, prevoza i slično, a uvodni program obuke za poslanike pružaju i poslaničke grupe. Za poslanike se, takođe, organizuje obilazak prostorija Parlamenta.

3.2 Ženske Parlamentarne mreže: Finska i Švedska

Finska je 1906. godine postala treća zemlja u svijetu a prva u Evropi koja je ženama dala pravo glasa i tom prilikom su u Finskoj izabrane prve poslanice u svijetu, osvojivši 19 mjesta u Parlamentu od ukupno 200. Stoga, Finska ima relativno dugu tradiciju kada je u pitanju pružanje podrške mogućnostima žena za učešće u razvoju društva na jednakoj osnovi sa muškarcima.

U Parlamentu Finske postoji *Mreža poslanica parlamenta*, čije su članice sve poslanice u Parlamentu, koja nastoji da promoviše rodnu ravnopravnost i prava žena. Mreža poslanica formirana je 1991. godine, kada je 77 žena osvojilo mandat u Parlamentu, što je bio rekordan broj žena u finskom Parlamentu.¹²

Mreža poslanica okuplja sve poslanice bez obzira na pripadnost političkoj partiji kako bi raspravljale o političkim pitanjima od posebnog interesa za žene. Takođe, ova mreža organizuje seminare i sastanke na teme u vezi sa rodnom ravnopravnošću, razvija saradnju među ženama i učestvuje u međunarodnoj saradnji u pogledu rodne ravnopravnosti i prava žena.

Po jedna poslanica iz svake partije članica je izvršnog odbora Mreže poslanica dok se predsjedavanje rotira svake godine između poslanica različitih partija. Mreža poslanica funkcioniše na dobrovoljnoj osnovi, a finansijska sredstva za pokrivanje troškova sastanaka i organizovanje događaja obezbjeđuje Parlament. Ova mreža nema zvaničnu funkciju poput one koju, na primjer, imaju radna tijela parlamenta.

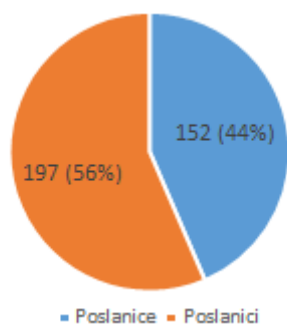
Mreža poslanica priprema operativni plan i budžet za svaku godinu. Aktivnosti su uglavnom namijenjene poslanicama, organizuju se događaji u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti i političkim pitanjima koja se odnose na društveni položaj žena. Osim toga, Mreža održava blisku saradnju sa organizacijama civilnog društva u ovoj oblasti. Predsjednik Parlamenta pozvan je na sastanke Mreže poslanica a, osim toga, saraduje sa Mrežom poslanika koja je osnovana 2010. godine.

U Finskoj je postignut značajan napredak u pogledu većine pitanja u vezi sa rodnom ravnopravnošću. Najznačajnije pitanje na koje su poslanice skrenule pažnju odnosi se na održavanje ravnoteže između posla i porodičnog života i raspodjele troškova roditeljskog odsustva. Kao primjer napretka u oblasti rodne ravnopravnosti, navodi se to da je Finska imala dvije premijerke u ovom vijeku, kao i ženu na čelu države 12 godina.

U okviru Parlamenta **Švedske** funkcioniše *Parlamentarna grupa predsjednika Parlamenta za pitanja rodne ravnopravnosti* (eng. *The Speaker's Reference Group on Gender Equality*), koju čine predsjednik i osam poslanika, po jedan iz svake političke partije zastupljene u parlamentu, kao i njihovih osam zamjenika. Cilj grupe je da naglasi pitanja rodne ravnopravnosti i raspravlja o njima u okviru šire perspektive.

¹² Network of Finnish Women Members of Parliament

<https://www.eduskunta.fi/EN/kansanedustajat/verkostot/Pages/default.aspx> (23.3.2017)

Ova parlamentarna grupa prvi put je uspostavljena 1995. godine kao Ženska parlamentarna mreža predsjednika, kada je tadašnja predsjednica Parlamenta Brigita Dal (*Brigitta Dahl*) pozvala sedam parlamentarki, po jednu iz svake političke partije koja je tada bila zastupljena u Parlamentu, da se sastanu i raspravljaju o tome kako da na najbolji način iskoriste novu pozitivnu zastupljenost žena u parlamentu (budući da je na izborima 1994. godine zastupljenost žena u Parlamentu Švedske prešla granicu od 40%). Početni sastanci rezultirali su uspostavljanjem

Mreže u cilju proširivanja mogućnosti za obavljanje parlamentarnih i političkih aktivnosti i mogućnosti razvoja poslanika kao pojedinaca i parlamenta u cjelini.

Podizanje svijesti i jačanje kapaciteta žena bila su dva ključna cilja grupe, a jedan od najvažnijih zadataka odnosio se na organizovanje tzv. radnih doručaka i seminara u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti za poslanike i funkcionere Parlamenta. Nakon toga, predsjednik Parlamenta u sljedećem sazivu, u periodu od 2002. do 2006. godine, nastavio je praksu svoje prethodnice i imenovao nove poslanike za članove Mreže.

Mreža je 2003. godine pokrenula pitanje potrebe daljeg djelovanja tog tijela i u tom smislu formirana je radna grupa koju su sačinjavali službenici Parlamenta i sekretarijata partija. Rad grupe rezultirao je izradom Izvještaja koji je sadržao 15 sugestija za postizanje rodno senzitivnog parlamenta. Ključna tačka izvještaja bila je to da Parlament Švedske treba da radi metodično i kontinuirano na pitanjima rodne ravnopravnosti u skladu sa Akcionim planom za postizanje rodne ravnopravnosti koji je predviđen za svaki saziv. Kao rezultat, Bord Parlamenta usvojio je, po prvi put, Akcioni plan za 2005. godinu (do tada, akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti usvajan je na period od četiri godine, odnosno za svaki saziv).

Godinu dana kasnije, tačnije 2006. godine, novi predsjednik Parlamenta preimenovao je Mrežu u Parlamentarnu grupu predsjednika parlamenta za pitanja rodne ravnopravnosti. Jedan od razloga za promjenu naziva bio je pomjeranje fokusa sa aspekta rodne jednakosti kao ženskog pitanja na širi aspekt koji obuhvata i žene i muškarce, kao i njihove odnose.

Članove grupe predlažu političke partije i imenuju ih na period u trajanju od jednog saziva. Četiri od osam članova Parlamentarne grupe takođe su članovi Odbora za tržište rada, koji je nadležan za razmatranje pitanja u vezi sa rodnom ravnopravnošću ukoliko ta pitanja ne spadaju u djelokrug nekog drugog odbora. Ovo kombinovano članstvo znači da većina članova Parlamentarne grupe spada u ključne zakonodavce kada je u pitanju rodna ravnopravnost, sa posebnim mandatom da odlučuju o budžetu vlade u dijelu koji se odnosi na rodnu ravnopravnost.

Funkcionisanje Parlamentarne grupe definisano je Akcionim planom Parlamenta Švedske za postizanje rodne ravnopravnosti, po kojem je Grupa prepoznata kao ključno tijelo Parlamenta u promovisanju rodne ravnopravnosti na unutrašnjem nivou. Osim toga, naglašeno je da glavne aktivnosti Grupe uključuju organizaciju seminara u Parlamentu na temu rodne ravnopravnosti na redovnoj osnovi (obično dva do tri seminara svakih šest mjeseci), organizaciju seminara tokom političkog samita u Almedalenu svakog ljeta, kao i organizaciju dodatnih aktivnosti, poput podrške poslanicima o pitanjima koja se odnose na rodnu ravnopravnost, prikupljanje statističkih podataka koji se razvrstavaju kako bi se prikazali odvojeni rezultati za muškarce i žene (eng. *gender-disaggregated statistics*),

izrade izvještaja i sprovođenja istraživanja putem intervjuisanja poslanika. Navodi se, takođe, da se za parlamentarnu grupu obezbjeđuje osoblje, tačnije sekretarijat koji čine dva službenika parlamenta sa ekspertizom u oblasti rodne ravnopravnosti. Parlamentarna grupa ima sopstveni budžet.

Parlamentarna grupa obično se sastaje dva puta svakih šest mjeseci kako bi planirala svoje aktivnosti. Grupa nema formalnu moć, ne izrađuje niti analizira zakonodavstvo, dodaje tačke na dnevni red parlamenta ili nadgleda sprovođenje politika. Umjesto toga, grupa predstavlja mjesto okupljanja i forum za raspravu i podizanje svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti. Najčešće odlučuje o temama različitih seminara a odluke u okviru svog djelovanja donosi nakon rasprave konsenzusom.

Istraživanja su pokazala da je većina učesnika u radu Grupe zadovoljna organizacijom i njenim funkcionisanjem. Kao što je navedeno u izvještaju *Rodna ravnopravnost – Glas Parlamenta 2010*, svi učesnici saglasni su sa tim da je rodna ravnopravnost proces koji se nikada ne završava, te da mora biti konstantno među prioritetima. U izvještaju se zaključuje, na osnovu intervjua sa poslanicima, da je stav prema rodnoj ravnopravnosti generalno pozitivan i da je postignut značajan napredak iako je još potrebno dosta toga učiniti.

Parlament Švedske od 2006. godine na početku svakog saziva usvaja Akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti. Cilj važećeg Akcionog plana za period 2014-2018 je da pronade i istakne razlike u pogledu mogućnosti žena i muškaraca prilikom vršenja njihovih dužnosti i navede mjere za smanjenje tih razlika. Za sprovođenje akcionog plana zadužena je Parlamentarna grupa za pitanja rodne ravnopravnosti. Grupom predsjedava potpredsjednica Parlamenta *Esabelle Dingizian* iz Partije Zelenih.

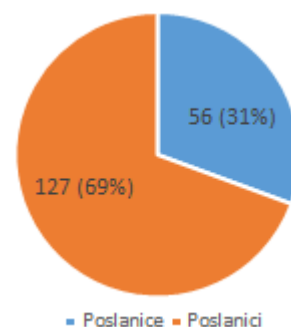
Tokom 2016. godine, Parlamentarna grupa sprovela je niz aktivnosti. Između ostalog, sprovedeno je istraživanje među svim poslanicima s ciljem da se analizira da li poslanici osjećaju da imaju iste uslove za rad. Odgovor na anketu dalo je 82% poslanika. Rezultate istraživanja obrađivali su vanjski eksperti i predstavili ih u izvještaju. U skladu sa nalazima, poslanici i poslanice vjeruju da imaju jednake šanse prilikom ostvarivanja političkog uticaja, što je od ključnog značaja za obavljanje funkcije poslanika, međutim, poslanice, naročito mlađe poslanice osjećaju veći stepen zabrinutosti zbog mogućnosti da pogriješe u obavljanju dužnosti. Takođe je, u odgovorima poslanika, navedena rodna razlika u pogledu načina ophođenja. Poslanice su navele da su tokom govora češće bile prekinute u odnosu na poslanike, te da su njihov odjeća i izgled u većoj mjeri bili tema komentara. Na osnovu rezultata istraživanja, sprovedeni su dubinski intervjui sa poslanicima u cilju dalje analize rezultata istraživanja.

4. INFORMISANJE NOVOIZABRANIH POSLANIKA: SEMINARI I OBUKE

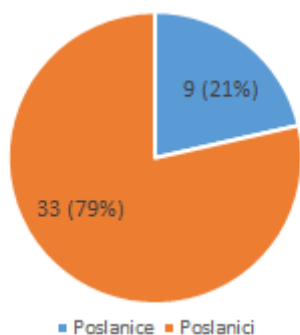
Austrija – donji dom

Na početku svakog novog saziva u Parlamentu Austrije uspostavlja se informativni punkt, koji funkcioniše na principu *One-stop-shop*, u okviru kojeg je poslanicima na raspolaganju stručna služba Parlamenta u cilju pružanja podrške prilikom popunjavanja raznih obrazaca, pojašnjavanja značajnih tema i davanja odgovora na pitanja poslanika. Tom prilikom, poslanici dobijaju tzv. informativni paket koji sadrži odštampane kopije svih pravila važnih poslanicima i ostale publikacije, bez obzira na to što su svi parlamentarni servisi dostupni poslanicima putem intranet portala a veliki broj informacija dostupan na internet stranicama Parlamenta.

U praksi, poslaničke grupe takođe imaju značajnu ulogu u pružanju relevantnih informacija o parlamentarnim procedurama poslanicima koji su prvi put izabrani na tu funkciju. Osim pružanja informacija o parlamentarnim procedurama, poslaničke grupe poslanicima obezbjeđuju i drugu vrstu podrške i pomoći. Zakonom o parlamentarnim savjetnicima, svi poslanici donjeg doma Parlamenta (ali ne i poslanici gornjeg doma) imaju pravo na fiksnu mjesečnu naknadu za pokrivanje troškova angažovanja parlamentarnih savjetnika. Parlamentarni savjetnik radi neposredno za poslanika donjeg doma Parlamenta Austrije i pruža mu podršku prilikom vršenja parlamentarnih dužnosti.

Bosna i Hercegovina – donji dom

U Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, na početku svakog saziva, organizuje se dvodnevni uvodni seminar za sve poslanike Skupštine, tokom kojeg se poslanici informišu o organizaciji Skupštine, funkcijama, organizaciji Službe Skupštine, pravima i obavezama poslanika i slično.

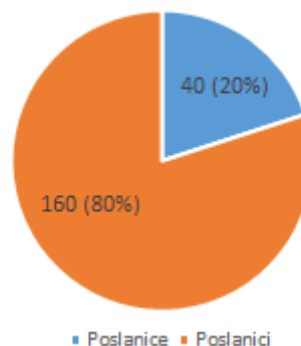
Na početku svakog saziva, uvodni seminar se organizuje za članove Odbora za rodnu ravnopravnost donjeg doma Skupštine. Na ovom seminaru, članovi Odbora se informišu o nadležnostima Odbora i radnoj metodologiji, aktivnostima članova Odbora prethodnog saziva, pravnom okviru u oblasti rodne ravnopravnosti u BiH, uz relevantno nacionalno i međunarodno zakonodavstvo, te situaciji rodne ravnopravnosti u BiH i glavnim akterima/partnerima, rodnom mejnstriminga u političkim partijama i rodnom budžetiranju. Ove uvodne seminare organizuje Sekretarijat Odbora za rodnu ravnopravnost donjeg doma uz podršku misije OEBS-a u Bosni i Hercegovini.

Češka – donji dom

Parlamentarni institut Parlamenta Češke organizuje obuke i seminare za novoizabrane poslanike oba doma Parlamenta, kao i za njihove savjetnike. Institut organizuje dvodnevne ili trodnevne obuke na početku saziva, u saradnji sa ostalim organizacionim jedinicama Službe donjeg doma Parlamenta a učešće u obukama je dobrovoljno. Poslanicama i sekretarijatima poslaničkih grupa upućuje se pismo koje sadrže informacije o obukama koje će se održati za novi saziv Parlamenta, pri čemu je priložen i obrazac zahtjeva za obuku ukoliko poslanici žele da se organizuje obuka na određenu temu.

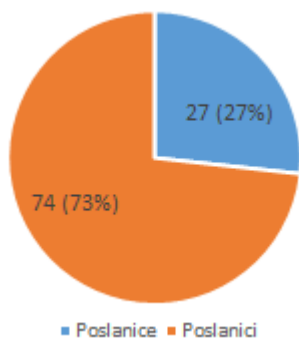
Sadržaj obuke zavisi od zahtjeva poslaničkih grupa, odnosno poslanika, kao i od koncepta uopštene obuke koju sprovodi Institut. Zaposleni u Službi (npr. Zakonodavno odjeljenje, Odjeljenje za IT itd) drže predavanja na određene teme s fokusom na zakonodavni proces i donošenje zakona, mandat i imunitet, prava i obaveze poslanika, Parlament Češke i EU, vanjske aktivnosti Parlamenta.

U skladu sa zahtjevom i prethodnim konsultacijama sa poslaničkim grupama, organizuju se i dodatne obuke na početku saziva.

Estonija

U Parlamentu Estonije, na početku saziva, organizuje se obuka za nove poslanike u oblastima poput administrativnih pitanja, IT, rada u odborima, statusa poslanika, procedura o pitanjima EU, vanjskim odnosima i odnosima sa medijima. Ukoliko je poslanicima potrebna obuka na određenu temu, potrebno je da se obrate Odjeljenju za ljudske resurse.

Sadržaj programa obuke za poslanike čine tri dijela: uvodna informativna prezentacija na dan otvaranja sjednice Parlamenta u plenarnoj sali; brifing o različitim temama koje su značajne za poslanike (koji se daje tokom nekoliko nedjelja), i priručnici za poslanike.

Uvodna prezentacija se sprovodi neposredno pred prvu sjednicu novog saziva, dok se brifinzi o različitim temama održavaju različitim danima, a započinju dan nakon konstitutivne sjednice. Informativni materijali (informacije o uvodnim obukama i priručnik za nove poslanike) dostavljaju se poslanicima prije nove sjednice preko poslaničkih grupa. Svi brifinzi traju dva akademska sata a program obuke se odnosi na sve poslanike, sa tim što je učešće dobrovoljno. Evidenciju o prisustvu vodi službenik Parlamenta zadužen za obuke.

Uvodna prezentacija pokriva sljedeće teme: rad parlamenta, status poslanika, radna tijela parlamenta, organizacija rada parlamenta, sistem glasanja, plate i naknade, usluge za poslanike. Predavanja drži rukovodstvo Parlamenta i šefovi odjeljenja.

Na dan održavanja konstitutivne sjednice novog saziva, nakon uvodne prezentacije, novim poslanicima se organizuje obilazak Parlamenta sa vodičem.

Za sve nove poslanike estonskog Parlamenta organizuje se i obuka u oblasti medija i javnog govora u periodu od šest mjeseci od početka saziva. Obuka traje dva dana i drže je predavači sa različitih univerziteta.

Interes za učešćem u ovim programima raste sa svakim novim sazivom. Svaku put se formira radna grupa koju čine službenici parlamenta a u cilju organizovanja programa, odlučivanja o temama, predavanjima i slično.

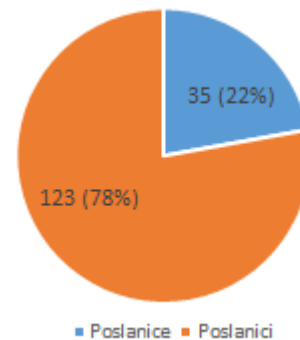
Irska

U Parlamentu Irske svaki novi poslanik ima savjetnika (*Member Liaison Officer*), koji je službenik Parlamenta sa značajnim iskustvom po pitanju funkcionisanja Parlamenta i njegove službe, čija uloga je da pomogne poslaniku da se bliže upozna sa radom parlamenta.

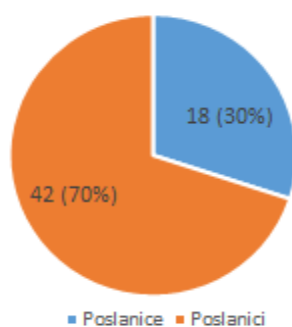
Nakon izbora, u Parlamentu Irske organizuju se informativne obuke za poslanike, kako bi se poslanici upoznali sa svim aspektima funkcionisanja Parlamenta i parlamentarnim procedurama.

Osim toga, u cilju pružanja informacija poslanicima, postoji i informativni punkt (funkcioniše po principu *One-stop-shop*) čije su usluge poslanicima dostupne u radno vrijeme od ponedjeljka do petka. Ovo mjesto pruža informacije u vezi sa zaradama i naknadama troškova, odnosno daje pojedinače informativne brifinge poslanicima u vezi sa tim pitanjem.

Dodatne obuke na zahtjev poslanika organizuje Jedinica za obuke (*Training Unit*), kao što su obuke u vezi sa korišćenjem sistema za informacione i komunikacione tehnologije i novim tehnologijama. Svaki novi poslanik, kao i njihovi savjetnici, dobijaju brošuru u kojoj su detaljno navedene vrste obuka koje su im dostupne.

Donji dom

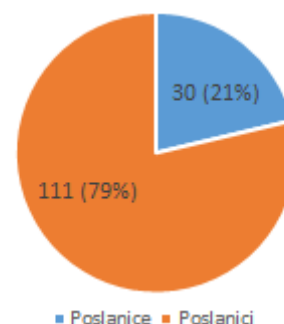
Nakon izbora, poslanici upisuju svoja imena u knjigu prilikom polaganja zakletve vjernosti. Savjetnik poslanika susrijeće se sa novim poslanicima tokom upisivanja poslanika u knjigu. Obuka za poslanike, koja nije obavezujuća, održava se prije prve sjednice novog saziva Parlamenta i traje otprilike sat do dva vremena. Dodatne obuke i brifing sastanci na određenu temu održavaju se na zahtjev poslanika. Sastavni dio obuke je i obilazak zgrade Parlamenta, uključujući i obilazak plenarne sale kako bi novi poslanici imali uvid u raspored mjesta u sali i sistem elektronskog glasanja.

Litvanija

Obuka za poslanike koju organizuje Služba na početku svakog saziva u Parlamentu Litvanije sadrži segmente koji se odnose na upotrebu elektronskog sistema glasanja i informacionog sistema u plenarnoj sali i brifinge o parlamentarnim procedurama, radnim uslovima i upotrebi parlamentarnih resursa, popunjavanje izjave o prijavljivanju javnog i privatnog interesa, dostupne usluge i ostala značajna pitanja. Za koordinaciju i

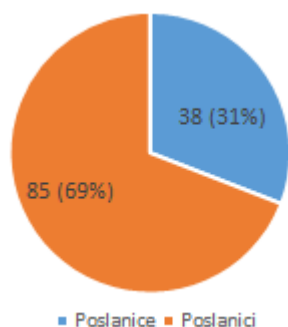
organizaciju obuke zaduženo je Odjeljenje za ljudske resurse, dok obuku drže određene organizacione jedinice Službe Parlamenta.

Obuka o upotrebi elektronskog sistema glasanja i informacionog sistema održava se u plenarnoj sali dan prije prve sjednice novog saziva. Nakon nekoliko dana, obuka se ponovo održava za one poslanike koji nijesu bili prisutni na prvoj obuci. Ostale obuke (o parlamentarnim procedurama i ostalim značajnim pitanjima) održavaju se dvije ili tri sedmice nakon prve sjednice Parlamenta novog saziva. Sve obuke traju najduže tri sata, a prisustvo obukama nije obavezno za poslanike.

Makedonija

U Parlamentu Makedonije, Parlamentarni institut je nadležan za organizovanje i pružanje edukativnih i informativnih programa za poslanike, službenike, saradnike u poslaničkim grupama, saradnike u kancelarijama izborne jedinice, stažiste i opštu javnost.

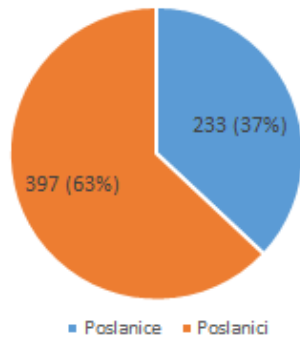
Edukativni i informativni programi za poslanike uključuju uvodni orijentacioni seminar za nove poslanike, koji se organizuje na početku svakog saziva parlamenta i obuhvata predavanje o nadležnostima Parlamenta, pravima i obavezama poslanika, zakonodavnim procedurama, kao i pružanje edukativnih i informativnih materijala.

Dodatne aktivnosti za poslanike uključuju tematske seminare i konferencije na niz tema, poput ustavnog prava, budžeta i procedura za usvajanje budžeta, evropske integracije i usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravom EU, unapređenja vještina u oblasti informacionih tehnologija, nadzorne uloge parlamenta i javnih saslušanja, parlamentarne diplomatije i sl. Ove aktivnosti organizuje parlamentarna služba, odnosno Parlamentarni institut u saradnji sa rukovodiocima sektora Službe Parlamenta.

U Parlamentu Makedonije ne postoje mentorski programi za poslanike koji uključuju komponentu rodne ravnopravnosti, međutim, makedonski Ženski lobi pokrenuo je mentorski program 2014. godine. Poslanice su tom prilikom bile mentorke odbornicima skupština lokalne samouprave i odbora za rodnu ravnopravnost skupština lokalne samouprave. Obično obuke i seminare o učešću žena u politici organizuje Nacionalni demokratski institut (NDI) u posljednjih nekoliko godina, prije održavanja parlamentarnih i lokalnih izbora. Ovim obukama i seminarima prisustvuju poslanice, ali poziv za učešće dobijaju putem poslaničkih grupa, a ne preko Službe Parlamenta. Osim toga, u Parlamentu Makedonije funkcioniraju neformalna grupa poslanica, Ženski parlamentarni klub.

Njemačka – donji dom

U donjem domu Parlamenta Njemačke, na početku svakog saziva, Služba donjeg doma organizuje više kurseva posebno namijenjenih novim poslanicima. Na zahtjev, Služba, takođe, organizuje obuke u oblastima od interesa za poslanike poput parlamentarnog prava i prava poslanika, evropskog zakonodavstva i njegove uloge u donjem domu. Pored

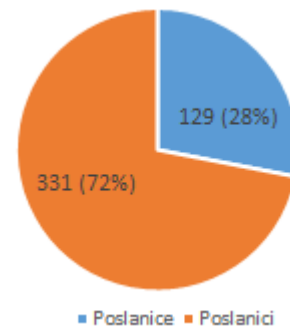

toga, postoje posebni programi obuka za savjetnike poslanika. Međutim, dostupni programi ne obuhvataju rodnu komponentu. Određene poslaničke grupe organizuju jednu vrstu mentorstva u okviru kojeg su poslanici sa iskustvom na raspolaganju novoizabranim poslanicima u okviru svoje poslaničke grupe za pružanje odgovora na određena pitanja. Osim toga, poslaničke grupe organizuju informativne sastanke za svoje novoizabrane poslanike, tokom kojih mogu zatražiti podršku Službe Parlamenta.

Poljska – donji dom

U donjem domu Parlamenta Poljske, Služba Parlamenta organizuje uvodnu obuku za nove poslanike koja ima dugu tradiciju. Obuka traje dva dana i obično je namijenjena poslanicima koji su prvi put izabrani na tu funkciju, međutim, obuci prisustvuju i poslanici koji su tu funkciju obavljali i u prethodnom sazivu. Osim nezvaničnog dijela (banket, obilazak prostorija Parlamenta i sl) i organizacionog dijela (podjela glasačkih kartica i sl), obuka se sastoji iz dva dijela:

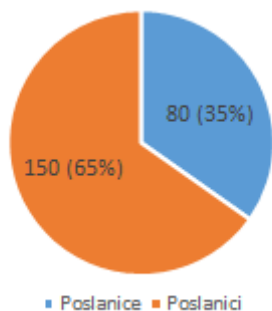
1. konsultacije – poslanici mogu dobiti pojedinačne savjete od stručne službe Parlamenta o nekim značajnim pitanjima u vezi sa početkom njihovog mandata, poput obaveze poslanika da dostave izjave o finansijskom statusu, principa nespojivosti funkcija nakon početka mandata poslanika, ostalih prava i obaveza poslanika;
2. seminar - obuhvata niz predavanja koja se održavaju u plenarnoj sali na razne teme u vezi sa obavljanjem mandata poslanika, i to o: organizaciji Parlamenta, proceduri glasanja, zakonodavnoj proceduri, parlamentarnom imunitetu, finansijskim i socijalnim pravima poslanika, funkcionisanju poslaničkih grupa, zaštiti povjerljivih informacija i državnih tajni.

Služba donjeg doma Parlamenta ne organizuje dodatne obuke, a poslaničke grupe mogu na osnovu pojedinačne odluke organizovati interne obuke.

Portugal

U Parlamentu Portugala, Služba Parlamenta, na početku svakog saziva, organizuje nedjelju dobrodošlice za poslanike. Nakon dobrodošlice u kojoj učestvuju predstavnici svih organizacionih jedinica, Kancelarija generalnog sekretara formira radnu grupu koju čine dva pomoćnika generalnog sekretara i rukovodioci svih organizacionih jedinica. Tom prilikom, formiraju se četiri punkta sa sljedećim zadacima:

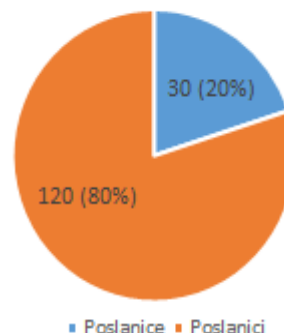

- Punkt br. 1 – namijenjen novim poslanicima: skeniranje ličnih dokumenata, prikupljanje potpisa i sl,
- Punkt br. 2 – popunjavanje elektronske forme u vezi sa podacima o poslanicima i u vezi sa dobijanjem parking mjesta,
- Punkt br. 3 – pomoć prilikom popunjavanja elektronskog obrasca za prijavljivanje finansijskih interesa poslanika i izjave o nespojivosti funkcija,
- Punkt br. 4 – pružanje informacija o ostalim pitanjima, poput službenih putovanja, pasoša, osiguranja, kompjuterske opreme i sl.

Slovačka

U Parlamentu Slovačke, Odjeljenje za parlamentarna istraživanja i edukaciju organizuje nekoliko vrsta edukativnih aktivnosti poput obuke za poslanike i njihove savjetnike, pripreme seminara i konferencija na istraživačke teme, te organizuje predavanja.

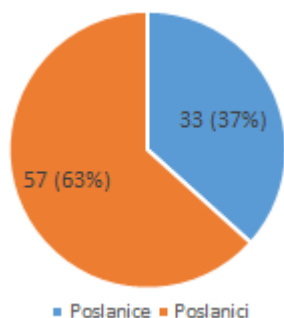
Aktivnosti koje se odnose na edukaciju su, uglavnom, fokusirane na poslanike i zaposlene koji prvi put zasnivaju radni odnos u Parlamentu. Teme se odnose na pitanja parlamentarizma i funkcionisanje Parlamenta. Ove aktivnosti koje se obično sprovode na početku novog saziva, sprovode se uz druge aktivnosti koje se fokusiraju na određene socijalne i ekonomske probleme. Često se organizuju za profesionalnu publiku (seminari, konferencije i slično). Takođe, često se organizuju u saradnji sa nacionalnim i međunarodnim naučnim i obrazovnim organizacijama. Međutim, ne postoje posebne obuke ili seminari za poslanike koji se fokusiraju na rodnu ravnopravnost.

Obuke za poslanike na početku novog saziva drže zaposleni u Službi na rukovodećim pozicijama. Obuke traju obično dva dana za jednu poslaničku grupu i organizuju se u saradnji sa tom grupom. Poslanici nijesu obavezni da prisustvuju obukama. Poslanička grupa odlučuje da li da se organizuje dodatne obuke, pri čemu su to najčešće obuke u oblasti diplomatskog protokola.

Slovenija – donji dom

Na početku svakog saziva donjeg doma Parlamenta Slovenije, stručna služba Parlamenta priprema uvodni informativni seminar za poslanike u cilju informisanja poslanika o organizaciji i funkcionisanju Parlamenta Slovenije, uslovima rada i radu službe Parlamenta. Seminar je uglavnom usmjeren na informisanje poslanika o načinu rada na

plenarnoj sjednici, odnosno u vezi sa zahtjevom za dobijanje riječi i sistemom glasanja u plenarnoj sali. Uvodni seminar održava se na dan održavanja konstitutivne sjednice (neposredno pred početak sjednice). Na početku saziva, poslanici su u mogućnosti da izaberu između dva termina održavanja seminara: dan prije održavanja konstitutivne sjednice ili na dan održavanja konstitutivne sjednice (sat vremena prije početka sjednice). Uvodni seminar traje najduže sat vremena. Prisustvo uvodnom seminaru nije

obavezno, ali obično seminaru prisustvuje većina novih poslanika s obzirom na činjenicu da se održava neposredno prije konstitutivne sjednice.

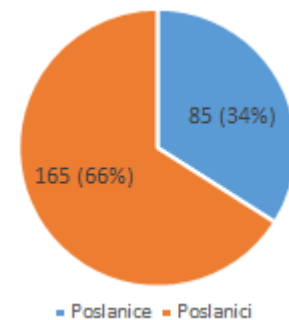
Cilj uvodnog seminara je da se poslanicima ukratko predstavi sadržaj Priručnika za poslanike, pri čemu se za sve dodatne informacije poslanici mogu obratiti Službi Parlamenta. Generalni sekretar i predstavnici Službe Parlamenta učestvuju u seminaru.

U donjem domu Parlamenta Slovenije, postoji *savjetnik za edukaciju* koji je zaposlen u Odsjeku za ljudske resurse. Savjetnik redovno obavještava službenike i poslanike o dostupnim seminarima. Često se organizuju razne obuke u okviru donjeg doma ali ih obično samo pohađaju službenici. Na početku saziva, poslanici dobijaju informacije o tome kako da obavljaju svoje dužnosti a parlamentarne grupe dobijaju određena finansijska sredstva za edukaciju poslanika i troše ih, u skladu sa svojim potrebama.¹³

Srbija

U Narodnoj skupštini Republike Srbije, uvodni informativni seminari za nove poslanike organizuju se od 2008. godine u cilju informisanja poslanika o njihovim pravima i obavezama, kao i funkcionisanju parlamenta i poslaničkih grupa. Uvodni seminar održava se mjesec ili dva nakon početka novog saziva Narodne skupštine. Seminar, koji obično traje dva dana, organizuje Služba Narodne skupštine a predavači su zaposleni u Službi, uglavnom rukovodioci i eksperti u određenoj oblasti. Seminar obuhvata predavanja u vezi sa:

- pravima i obavezama poslanika,
- opštom prezentacijom parlamenta,
- predstavljanjem zakonodavne procedure,
- odnosom između zakonodavne i izvršne vlasti,
- pitanjima EU,
- međunarodnim aktivnostima,
- odnosima sa javnošću.

Važan dio prezentacije čini predstavljanje pojedinih službi parlamenta (zakonodavna služba, sekretarijati radnih tijela, služba za informisanje, istraživanje i biblioteka i sl). Učešće na seminaru nije obavezujuće za poslanike.

¹³ Bez obzira na navedeno, poslanici su upoznati sa temama u oblasti rodne ravnopravnosti. Pored kvota koje se primjenjuju u izbornom procesu, donji dom je usvojio određene zakonodavne akte: Zakon o rodnoj ravnopravnosti između muškaraca i žena, Zakon o zabrani diskriminacija, Rezoluciju o nacionalnom programu za rodne mogućnosti za muškarce i žene za period 2015-2020 i slično.

IZVORI INFORMACIJA

Beijing Declaration and Platform for Action

<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/> (30.3.2017)

ECPRD Request 2181 *Gender Sensitive Parliaments*, 11 December 2012

ECPRD Request no. 3345 *Training Programs for Members of Parliament with Gender Equality Component*, 2 March 2017

ECPRD Request no. 1833 *Training and introduction courses for new Members including informative handbooks*, 10 November 2011

ECPRD Request 3143 *Training and introduction courses for new members including informative handbooks - update of request 1833*, 30 June 2016

ECPRD Request 2168 *Women Parliamentarians' Caucus in Parliaments*, 3 December 2012

Final Document of the Seventeenth Meeting of the Ministerial Council, Athens, 1 and 2 December 2009, *Decision No. 7/09 on women's participation in political and public life*, OSCE, 2 December 2012, str 30, <http://www.osce.org/mc/67621?download=true> (30.3.2017)

Compendium of Good Practices for Advancing Women's Political Participation in the OSCE Region, OSCE/ODHIR, Warsaw, 2016, str. 90,

<http://www.osce.org/odihr/224206?download=true> (30.3.2017)

Gender –Sensitive Parliaments, A Global Review of Good Practice, Inter-Parliamentary Union, page 58 <http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf> (30.3.2017)

Network of Finnish Women Members of Parliament

<https://www.eduskunta.fi/EN/kansanedustajat/verkostot/Pages/default.aspx> (23.3.2017)

Rodna ravnopravnost na izabranim funkcijama: Akcioni plan u šest koraka, OEBS, 30. april 2012. godine <http://www.osce.org/bs/odihr/110155>, str. 44

Plan of Action for Gender-sensitive Parliaments, Inter-parliamentary Union, str. 24-25. <http://www.ipu.org/pdf/publications/action-gender-e.pdf>

Ravnopravnost, *Gender rječnik*:

http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html

Skupština Crne Gore: Održana 67. sednica Odbora za rodnu ravnopravnost

<http://www.skupstina.me/25saziv/index.php/me/odbor-za-rodnu-ravnopravnost/aktuelnosti/item/5461-odrzana-67-sednica-odbora-za-rodnu-ravnopravnost> (30.3.2017)

Women in national parliaments, IPU, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (30.3.2017)